

ПЕРСПЕКТИВЕ ИЗУЧАВАЊА СРПСКО-УКРАЈИНСКИХ И УКРАЈИНСКО-СРПСКИХ НАУЧНИХ И КУЛТУРНИХ ВЕЗА

(Излагања са Округлог стола, одржаног у оквиру Међународног симпозијума „Иван Франко и Срби“ у Новом Саду 25–27. XI 1996)

Округли сто на тему *Перспективе изучавања српско-украјинских и украјинско-српских веза* одржан је 26. новембра 1996. године у сали за седнице Филозофског факултета у Новом Саду. Председавали су мр Средоје Лалић, председник Српско-украјинског друштва у Новом Саду и др Иван Јушчук, председник Друштва „Украјина-Србија“ у Кијеву.

Др ИВАН ЈУШЧУК

Тема коју ћемо разматрати на *Округлом столу* гласи *Перспективе изучавања српско-украјинских и украјинско-српских веза*. Српско-украјинске и украјинско-српске везе су веома давне. Не треба да се забораве најдавніје везе и сазнања о томе да је некада део оних племена која су постала српска, отишао са украјинских простора. О томе такође треба да говоримо, да подсећамо на ту тему, да је истражујемо, јер ни та тема није довољно истражена. Нису изучене ни везе које су биле између Кијевске Русије и Србије. На пример, познато је да су на сахрану оснивача српске државе Стефана Немање, да би му одали последњу пошту, допутовали такође из Кијева Руси – Украјинци. Постоји предање да је први учитељ Светог Саве био украјински монах. То су наше староставне везе. Али, те се везе никада нису прекидале током протеклих столећа, која нису била увек наклоњена ни нашем ни српском народу.

Пред нама је много тога о чему треба да се говори и да се изучава. Рецимо, и о XIV и XV веку – када је много Срба дошло у Украјину од којих су потекле јаке јужнословенске струје у украјинској култури. А потом, не мало Украјинаца, са Емануелом Козачинским на челу, дошло је у Србију. Помагали су Србима на исти начин. Затим, многи српски студенти студирали су у Кијевско-Могиљанској академији, па и на Кијевском универзитету. Истовремено је и много Срба учествовало у национално-ослободилачкој борби украјинског на-

рода. На пример, познато је да је тада много пуковника било из редова Срба. То је такође веома занимљива тема. На пример, у XVIII веку познајемо такве делатнике као што су козачко-украјински пуковници: Јован Ђорђевић (Србин из Новог Пазара, рођак српског митрополита Гаврила, био је пуковник Брацлавски), Јован Федоровић (Србин, зет козачког атамана Ивана Сирка, био је пуковник Лубенски), Војица (Србин, пуковник Перејаславски)... А у војсци хетмана Виговског који је, после Богдана Хмељницког, настојао да обнови украјинску државу – а коју је руски цар сломио – постојао је чак и српски одред.

Може се рећи да у нашим украјинско-српским односима има много заједничког, много тога што бисмо могли да изучавамо. Само, дај нам Боже снаге, дај нам Боже главе и руке такође. Јер, ваљда је већ и последњи тренутак да се тиме позабавимо.

У Украјини је последњих деценија урађено релативно много превода из српске књижевности. Рецимо, сем српских народних песама (чини ми се да су после рата три пута објављени избори) – преведена су дела Петра Петровића Његоша (два издања Горског вијенца и Луча микрокозма), Јована Јовановића Змаја, Стевана Сремца (*Пој Тира и њој Сџира*), Радоја Домановића, Бранислава Нушића, Иве Андрића, Десанке Максимовић, Бранка Ћопића, Михаила Лалића... Могуће је да нисам све навео... И те би податке требало сакупити, описати, саставити библиографије и – наставити даље. На томе је, сматрам, урађено врло мало, а неопходно је да се то некако продуби, јер интереси наше две земље, наша два народа – украјинског и српског – никада нису били у међусобном сукобу. Ми нисмо никад имали шта да делимо. У нашем послу ми можемо само једно: узајамно да се помажемо.

Мр СРЕДОЈЕ ЛАЛИЋ

Сматрам да смо сада у могућности да прилично прецизно формулишемо неке потребе, и украјинске и српске, у домену научних истраживања. И не само научних истраживања. Сада имамо много ширу улогу да назначимо и области свестраније културне сарадње, а што није у сфери „чисте“ науке. Може то бити, на пример, стручна сарадња наших културних институција. Предлажем, дакле, да имамо у виду и културу у најширем смислу речи. Осим тога, сматрам да морамо имати у виду реалне процене о томе да ли се то што предлажемо може реализовати снагама којима располажемо ми и институције које се професионално баве таквим пословима. Дакле, морамо разграничити наше жеље, које могу бити лепе али које су, бар за извесно време колико ми видимо унапред, неостварљиве. Дакле,

молим вас да предложемо конкретне теме научнога рада и облике научне и културне сарадње, за које процењујете да имају реалне шансе да се за годину-две, три или пет, остваре.

Такође сматрам да је веома битно да, ако предложемо неку тему за истраживање или неку синтезу као заједнички посао удружених српско-украјинских снага – именујемо конкретне институције које би могле бити носиоци пројекта или посла. Ви ћете се, свакако, сагласити са мном да ми, наша два друштва – која овде представљају два председника: господин Иван Пилипович Јушчук и ја – могу бити иницијатори и предлагачи. Али наша друштва немају снагу професионалних институција које се баве појединим питањима из области науке и културе и које би требало да буду основни носиоци и реализатори појединих подухвата.

Веома ми је мило што видим представнике значајних покрајинских културних установа. Овде су госпођа Весна Марјановић, из Музеја Војводине, господин Валрабенштајн из Архива Војводине и господин Радован Мићић из Библиотеке Матице српске. Присутне су, дакле, три прворазредне наше културне институције које покривају значајне области културе и науке. Наравно, и све вас који сте дошли са катедри и појединих одсека Филозофског фкултета у Новом Саду – Одсек за историју, Одсек за српски језик и Одсек за русински језик.

Поменућу тему за коју мислим да је за српску страну, а, верујем, и за украјинску, веома занимљива. Пре неки дан набавио сам књигу Наталије Полонске која носи наслов *Насељавање јужне Украјине*. Та књига је значајно дело о српским насеобинама Новој Србији и Славјаносрбији, на подручју данашње Украјине у XVIII веку. Наши ученици, па и студенти чак, то насељавање Срба у Украјини називају „сеоба Срба у Русију“. Зато што је то тада била држава Русија. И кад би сада некога у Србији, ко мало више зна о тој сеоби, упитали где су се то Срби населили, он би рекао: „у Русији“. Било је, наравно, одлазака Срба и у Русију. Али, кад је реч о овим сеобама – оне су биле сеобе Срба у Украјину. Истраживања архивске грађе била су почела, и са наше југословенске стране, у архивима бившег Совјетског Савеза. Откако су се распали Совјетски Савез и наша Југославија – та истраживања нису настављена. Значајна архивска грађа постоји у Централном државном историјском архиву у Кијеву. Грађе има и у обласним архивима у Кировограду, у Дњепропетровску, Доњецку и Луганску.

Дакле, нешто је почето. Ускоро, а ускоро је за четири године, навршиће се 250 година кад је та сеоба масовније започела. Дакле, 1751. године је почела масовнија сеоба Срба из Потисја и Поморишја. О исељавању Срба у Украјину објављене су монографске публикације Нила Попова (*Војничка насеља Срба у Аустрији и Русији*), Мите

Костића (*Сеоба Срба у Русију: Нова Србија и Славеносрбија*), а пре годину дана изашла је, на српском језику, књига нашег колеге и нашег данашњег госта-учесника на овом симпозијуму, др Павела Рудјакова (*Сеоба Срба у Русију*). Могли сте је видети у изложима. Издање је „Службеног листа Југославије“. Веома вредна књига. Дакле, три књиге постоје о тој теми.

Било би добро када би наше институције, дакле Одсек за историју, Музеј Војводине и Архив Војводине, који је већ ранијих година започео истраживања те грађе у украјинским архивима, и институције са украјинске стране, показале интерес да се тема историјске судбине Срба у Украјини, којих више нема, на научној основи заиста радикално обради. Предлажем, дакле, да овај симпозијум, усвоји ову обострано занимљиву тему. Тема је занимљива и за Украјину јер је подручје јужне Украјине било веома полиетничко у прошлости. Ту је било Срба, Грка, Бугара, Македонаца, Јевреја, Мађара, Молдаваца, Литванаца, Немаца, Руса и Украјинаца, наравно, највише. Та истраживања могла би дати врло значајне резултате. А предложио бих да тај наш предлог одмах садржи номинацију носилаца тих истраживања. У сваком случају сматрам да се без Филозофског факултета, односно Одсека за историју, Архива Војводине, Музеја Војводине и Библиотеке Матице српске – такав један комплексни прилаз тој теми не може ни замислити

Др ДУШАН БЕРИЋ

Као наставник на Одсеку за историју, а истовремено и као спољни члан Управног одбора Архива Војводине, залажем се и залагаћу се максимално, да се ово о чему говори господин Лалић, оствари, да се од идеје преваљемо пут до реализације. Заинтересован сам и лично у том погледу, као научник који пише књиге о устанку у Херцеговини 1875–78. године. Тај догађај је колосална тема коју наши научници некако заобилазе, околишу. Урађене су две одличне књиге о устанку у Босни, о устанку у старој Србији, а није урађена о овоме устанку који је главна устаничка област на Балкану и у чијем развоју су Украјинци партиципирали на частан начин. О тој теми смо слушали у реферату господина професора који овде председава (Јушчука). О томе сам и ја нешто говорио, разуме се – само мало, о ономе на чему тренутно радим. Али, овде је господин Лалић дао конкретне предлоге за проучавање српских и украјинских веза у XVIII веку. Ја бих се надовезао на то што је он говорио, па бих посебно тежиште, са свог становишта, дао другој половини XIX века. Да ли ћемо притом, као границу узети 1914. годину, да ли ћемо ићи

до 1918, или да станемо на 1878. години, потпуно је свеједно. То је ствар договора.

Био бих врло срећан кад бих могао да радим у украјинским архивима. Истраживао бих период од 1848. и нарочито период велике источне кризе. Залажем се за то да се формира и одбор са српске и украјинске, односно украјинске и српске стране. Чинили би га људи који би „гурали“ објављивање грађе, јер су колеге из украјине заинтересоване да виде шта овде има о њима, а ми смо заинтересовани да сазнамо шта код њих има о нама. Дакле, ја сам зато да се оснује такав одбор и све ћу учинити да будем од користи у послу који је од обостране важности.

Историја је област где се, што се хумаистичких наука тиче, највише може сарађивати. Дакле, поздравио бих ову иницијативу господe Јушчука и Лалића.

БУРА ЛАЋАК

Сматрам да је превасходни наш задатак у садашњем времену да се разграничи оно што треба да је познато у нашој историји, а то је: да се разграничи ко је са Истока допринео развоју српске културе на овом тлу. Дакле, имам на уму да је међу значајним људима које срећемо кроз историју који су дошли са Истока, а које наша историографија, судећи по њиховим презименима бележи као Русе – велики број оних који заправо потичу из Украјине. Повезујући са тим оно што смо и овде имали прилике да чујемо о узајамним везама – од Кијево-могиљанске академије на овамо, сматрам да би било неопходно прецизирање у овом смислу. Имајући на уму садашње време, то треба учинити тако да не повредимо ни наше интересе и потребе, али ни историјске чињенице када је реч о руском народу. Хоћу да прецизирам: по презименима људи назирем да је већина њих пореклом из Украјине. На пример: Емануел Козачински, зачетник позоришне активности на овом подручју, који је забележен као први писац драме (*Смрти Уроша V*) која је изведена у Сремским Карловцима. Имаћете прилике да се уверите да су то људи са територије садашње Украјине. Велики је број таквих људи, да их не набрајам сада, па због тога осећам потребу да се то разграничи. Не да би се умањила улога и представника руског народа у развоју српске културе, па и обратно у неким случајевима, него ради тога да се зна шта је шта. Јер, то је основа и за будућу нашу сарадњу и за будуће наше везе.

Сматрам да је такође важно да у међусобним односима респектујемо и чињеницу да се украјинска дијаспора стицајем историјских околности нашла у овој средини а, са друге стране, Срби су

се нашли у Украјини. И о томе водимо рачуна јер су то споне које нас повезују и, између осталог, одржавају те древне односе између два словенска народа. Говорим то из неког свог властитог искуства. Имао сам прилику да 1989. године боравим на територији Буковине и да се сретнем са људима који знају своје српско порекло. Они су изгубили везу са завичајем својих предака. Имају само сећање о пореклу. Дакле, из разговора са њима сам сазнао да се и дан-данас на територији Украјине негују неки сижееи, тј. српске народне песме и српске народне игре. То је богатство које је врло важно и за Украјину, па бих молио наше госте да то мало више истраже и да то испитају. Таква потреба била је чак и наговештена у излагањима на овом симпозијуму, па се надам да ће се они тиме мало интензивније позабавити.

Такође сматрам да је и са наше стране потребно да учинимо више на томе да видимо који су то људи из Украјине допринели развоју српске просвете и културе и, да кажем, дијаспоре у нашем смислу, која је у неком саживоту са нама заједно, дала неки печат, нарочито на територији Војводине, заједништву и заједничком развоју културе. Према томе, држим да је то неко поље на коме ми можемо наћи у будућности много више тема за сарадњу.

Предлажем да се тај истраживачки рад обави на територији Буковине, Житомирске области, Прикарпатја, па и на територији Нове Србије (Кировоградске области) где сам сретао српска презимена, нашао „циповку-лебац“ који се нигде другде у Украјини не може наћи, и млевену алеву паприку која се употребљава за кување паприкаша, итд... Наводим ово као доказ да су нека сећања остала и неки се обичаји задржали. На свадбама се још негују неки српски обичаји. Јесте да су они модификовани, али су веома значајни за наше заједништво и за нашу даљу сарадњу; значајни су за заједничко настојање да целу словенску културу сагледавамо у континуитету и прожимању.

Мр СРЕДОЈЕ ЛАЛИЋ

Бићу слободан да свог доброг пријатеља Лаћка одмах допуним, јер није предложио *ко што да уради и како да уради* то разграничење. Ако останемо само при речима да треба национало разграничити улоге културних посленика – мислим да су онда резултати неизвесни. Уствари, наука зна пут и средство како се могу разграничити и идентификовати дате узајамне везе. Најбољи пут и најбоље средство за идентификацију, билатералну, тих веза јесу библиографије. Дакле, библиографије културних и књижевних српско-украјинских веза и обратно украјинско-српских веза.

Библиографије су најснажније средство. Оне утиру пут идентификацији тих веза. Дакле, оне морају да уоче шта је то српско, а шта је то украјинско у прошлости, на тај начин што идентификују грађу, чланке, књиге и разне друге облике штампаних прилога који се тичу двају народа и њихових веза.

Матица српска већ увелико ради на тим библиографијама. Урађена је српско-руско библиографија, затим, српско-словачка, па се спрема, чини ми се, и српско-мађарска библиографија... Но, колико ми је познато, српско-украјинска још није на реду. Можемо ли да се сложимо с тиме да би српско-украјинске везе требало да добију извештајни приоритет у том библиографском раду који организује Матица српска, а истовремено да видимо ко са украјинске стране да поради на тој библиографији украјинско-српских веза, па да се две моћне институције лате оваквог фундаменталног посла?! Онда би то могло да донесе неке видне резултате. Ми, као Српско-украјинско друштво, сада о овом послу говоримо на нивоу апела. Претпостављам да ће се и господин Јушчук сложити са мном, да је такав посао за сад далеко од остварења...

Др ИВАН ЈУШЧУК

И ја желим нешто да додам. Врло лепу тему је начео, или лепо питање поставио господин Лаћак, и подржао – како сам бар схватио – господин Лалић. Заиста, наше везе су врло богате и готово све је то било представљено, или се предочава, под туђим именом. На крају крајева, време је да се да Богу – Божије, цару – царево. Ваља у првом реду издвојити шта је, ипак, украјинско, а шта руско.

Ја бих цењени српски пријатељи, почео од Кијевске Руси. Кијевска Рус није заједничка држава Украјинаца и Руса. Кијевска Рус је украјинска држава, зато што је постојала и сасвим друга држава – Московија. Тако сада наши историчари третирају историјске чињенице. Јер, исто тако као што је, рецимо, Рим претеча Италије, а не претеча Румуније или Француске, тако је и Кијев претеча Украјине.

Што се тиче тога ко је Србију посетио заједно са Козачинским, ми имамо много података и сазнања. (Набраја имена других личности – Миковски, Левантовски...).

Др ЈАНКО РАМАЧ

Истина, нешто од тога што сам хтео рећи већ је казао Средоје Лалић, али ћу ипак рећи што сам сматрао да треба. Као историчар, сигурно да сматрам да треба почети са архивским истраживњима

у Украјини, управо питања пресељавања Срба у Украјину у XVIII веку. Међутим, сматрам да пре тога треба и још нешто урадити, јер то што имамо познато у историографији о тој теми – углавном је рађено на руским и српским изворима и литератури. Украјинска историографија уопште ту није узимана у обзир, бар од стране српских истраживача. И руска историографија је веома мало узимала у обзир украјинску историографију о том питању. Тако да, уколико само погледамо опште историје Украјине, видећемо да је у тим историјама доста места посвећено овој теми. Такође, има и посебних радова, украјинских. Заправо, мислим да пре почетка ових архивских истраживања ипак треба саставити *још једну диглиографију*, како бисмо тек онда могли озбиљно да наставимо истраживања. Прво треба знати шта је раније урађено да не бисмо два-три пута тражили по архивима. Могло би се десити да је то већ раније било објављено на украјинском језику а да нама није познато.

ЈОВАН ВАЛРАБЕНШТАЈН

Најпре, хтео бих да поздравим овај уважени скуп у име Архива Војводине. Желим да подржим оно што је колега Лалић рекао и да успут још нешто предложим.

Мени је жао што нисам донео оно што је управо колега Лалић на својим некадашњим путовањима, као архивиста, залазећи у архиве Совјетског Савеза, односно Русије и Украјине, пописао. То су фондови о нашим узајамним везама, које би било вредно истражити. Подржао бих предлог колеге Рамача, који је историчар, да прпустимо историчарима и стручњацима да израде прво библиографију, па да се приступи новим истраживањима.

Архив Војводине ће подржати сваки предлог за овакву сарадњу, као и сваку врсту сарадње. Архив већ располаже подацима, урађеним аналитичким картицама за XVIII век за Бач-Бодрошку жупанију, коју свако одмах може да добије на увид. Радио сам двадесет година у Архиву, градском, на Тврђави. И тамо има података о досељавању из Украјине, а има неких података и о исељавању. Чак се јављају и Исаковићи, спорадично, у архивском фонду Магистрата Новог Сада, итд. Дакле, ми ћемо истраживања подржати, као институција која је професионално веома заинтересована за ту сарадњу. Потрудићемо се, у границама својих могућности, да обезбедимо људе – а мислим да их имамо – који у томе могу да учествују. А за истраживање појединачних тема, сматрам, неће бити никаквих проблема

Мр СРЕДОЈЕ ЛАЛИЋ

Поздрављам сагласност коју Архив Војводине исказује. Овај симпозијум треба да помогне Архиву Војводине да буде номиниран за главног носиоца међуархивских веза између наших архива и архива у Украјини. Јер, Архив Војводине у великој мери гравитира, са својом грађом и историјом која је иза нас у Војводини, према Украјини. У том смислу треба да предложимо и Архиву Југославије, који је главни архив у држави, да има у виду предлог Симпозијума да Архив Војводине буде носилац тих српско-украјинских међуархивских програма размене истраживача, докумената, снимака, микрофилмова итд.

СИМЕОН САКАЧ

Желим да кажем неколико речи о започетој сарадњи међу Србима и Украјинцима, дакле – међу нашим народима. Као што је овде, у Новом Саду, основано Српско-украјинско друштво, такође постоје таква друштва и у Београду и Сомбору. Предложио бих нашој браћи из Украјине да не остану само при Српско-украјинском друштву у Кијеву. У првом реду предложио бих господи из Лавова – јер је њихова територија најближа оним крајевима, рецимо Бојкившчини, одакле су се Срби доселили у ове крајеве – да се и тамо оснује Украјинско-српско друштво, или одељење Друштва у Кијеву...

Имам још један конкретан предлог. Онако како смо овај симпозијум посветили Ивану Франку, да се при следећој некој годишњици Володимира Хнаћука организује такође такав симпозијум, рецимо у Лавову. То је град у коме је радио Володимир Хнаћук, етнограф, али и свестрани научник. Он има и рад под насловом *Односи Украјинаца према Србима*. Могао би бити од користи. Друго, Хнаћук је, између осталог, радио међу Русинима Војводине, који су прошле године прославили 250-годишњицу досељења. Записао је много материјала од народних приповедача, бајке, приповетке итд. Данас су спомињани апокрифи, у излагању господина Цапа Николе, али тамо су од Русина записане, рецимо, русинске приповетке о Марку Краљевићу... То је мој конкретан предлог, да би се и са друге стране радило. Значи, да та сарадња буде обострана, да и са друге стране буде иницијатива.

Написао сам чланак и одржао предавање у Војвођанском музеју о Бојкима. Према украјинским научницима, а и српским делимично, и тамо, од Константина Порфирогенета или „Багрјанородног“ – каже се да су се, 640-их година, у те крајеве почели да насељавају прво Хрвати а за њима Срби и да је – према легенди – један

део тих Срба остао тамо, где живе и данас под именом Бојки. Они су данас део украјинског народа, како знате, али на ту тему се још много може писати и говорити.

Професор Мељник – он је већ покојник – колико знам, писао је о тој теми. Та тема би могла бити предмет пажње једног таквог симпозијума. Многи наши пријатељи можда не знају да у Лавову постоји улица Српска. То треба рећи. Значи, има неких трагова да су тамо били српски трговци. Трговали су и живели у Лавову. И зато је та улица названа Српском. Има још много тога, али треба да буде иницијативе и с оне стране, са украјинске, а не само са наше.

Др ИВАН ЈУШЧУК

Захваљујем господину Симеону Сакачу зато што је изнео врло лепу идеју. Заиста, зашто да у Лавову не постоји такво друштво као што га има у Новом Саду и Београду. И у Кијеву постоји, а у Лавову би могло да ради много боље. Тарасе (Салига), кад се вратите у Лавов, можете га основати. Уколико вам буде потребно, рецимо печат или нешто друго, јер у Украјини такво друштво треба да се региструје, ми ћемо то подржати и помоћи.

РАДОВАН МИЋИЋ

Желим најпре да вас подсетим да сарадња Матице српске и Библиотеке Матице српске са научним друштвима и библиотекама у Украјини има дугу традицију и да се одвија и данас, али уз констатацију да би она могла бити и шира и обимнија, а самим тим кориснија. Ова сарадња потиче још из 1857. године, када је Одеско друштво за историју старине поклонило своје *Зайисе (Записки)* Матици српској, а Матица српска узвратила својим издањима. Када је Матица српска 1864. године пресељена у Нови Сад, добила је позив од Матице галицко-руске из Лавова да њени представници дођу на скупштину у Лавов, да се договоре о сарадњи. Матица српска није онда могла да пошаље представнике, већ је та сарадња успостављена 1866. године. Матица галицко-руска је послала своју публикацију *Науковиј збирник*, а Матица српска је слала своја издања. Видимо, дакле, да су међусобна сарадња и утицаји успостављени још у XIX веку и они трају до данас, са извесним прекидима између два светска рата. После Другог светског рата они су обновљени, а посебни замах су добили деведесетих година. Данас Библиотека Матице српске сарађује са пет научних библиотека и установа у Украјини. То су: Централна научна библиотека Националне академије наука Украјине, Институт за лингвистику НАНУ, Научна библиоте-

ка „Васиљ Стефаник“ у Лавову, Централна научна библиотека Универзитета у Харкову и Библиотека Универзитета у Ужгороду. Годишње се размењује између 30 и 40 књига. Сасвим недовољно. Недовољно са гледишта чињенице да се Библиотека Матице српске, за 170 година свога рада, развила у националну библиотеку Срба и, као таква, још од XIX века настоји да сакупи сваку српску књигу. Кад кажем сваку српску књигу, мислим и на оне књиге, и она дела, која су објављена и на другим језицима. У овом случају на украјинском. Исто тако и она дела која говоре о Србима. А традиционално – наша Библиотека је славистичка и настоји да сакупи и сачува сва славистичка издања у што већем броју.

Друга чињеница: Библиотека Матице српске је општенаучна библиотека и својим збиркама, својим потенцијалима, окренута је научностраживачком раду, научницима, пре свега Новосадског универзитета, и студентима. И због тога кажем да је та размена крајње недовољна, јер могућности и потребе су много веће. Много би нам користиле украјинске публикације научног садржаја, које одговарају потребама научног рада и образовања у овој средини и посебно Новосадском универзитету. Тим пре што Новосадски универзитет нема установљену засебну универзитетску библиотеку.

Како успоставити и проширити ову сарадњу – не може се рећи одмах, не може се рећи непромишљено. Мора се водити рачуна о стварним потребама, а оне су начелно евидентне. Било би занимљиво, рецимо, да се обнови сарадња Библиотеке Матице српске са неком од библиотека у Одеси. То би било у духу традиције, јер ми говоримо сада о пресељењу Срба у Украјину, а заборављамо да је у Одеси била јака колонија Срба-трговаца, па и других људи. Тамо је Димитрије Тирол написао књигу *Казивања Тредјешана* – о Црногорцима из околине Никшића који су се иселили тамо. То је једна од српских књига насталих у Одеси.

Било би занимљиво, рецимо, да Библиотека Матице српске, или нека друга научна библиотека, успостави сарадњу са одговарајућом библиотеком у неком од развијених пољопривредних рејона у Украјини и да размењује публикације.

Било би исто тако занимљиво да се успоставе и други видови међубиблиотечке сарадње. Радим на информацијама и могу да констатујем да сада не постоје везе између Библиотеке Матице српске и украјинских библиотека на пољу размене информација, на пољу такозване међубиблиотечке позајмице – слања књига на позајмицу или слања умножених, репродукованих, извода из књига, и, нарочито, часописа. А то је један врло користан вид сарадње: саопштава оно што је најактуелније у свим областима научноистраживачког рада. Имамо успостављену сарадњу са неким далеким земљама (не знам да ли и неке друге библиотеке у Југославији сарађују са укра-

јинским, чини ми се да је и тамо слична ситуација). Али, рецимо, ако ми шаљемо копије чланака из пољопривредних часописа у Јордан или САД, било би природно да шаљемо и једној земљи, једном народу који је са нама сродан и који има приближно исту и прошлост, а и сличне потребе, културне и научне. Према томе, треба да подржимо све захтеве за припрему даљег научноистраживачког рада, али морамо имати у виду и оне текуће, прагматичне могућности за савремени научни рад. Јер, библиотеке су неисцрпне ризнице научних информација.

Предлажем да се сагледавају наше потребе, а и украјинских колега, научних радника и библиотека – да се то све заступи у јединственом програму узајамне сарадње.

Др ИВАН ДЕНИСЈУК

Циљ мог наступа је, између осталог, да и ми Украјинци у овим разматрањима учествујемо уколико желимо да се традиција међусобне сарадње и даље развија. А, оне се могу тражити и на пољу археологије.

Недавно су код нас ископали значајне археолошке остатке утврђеног града поред Лавова, поред Миколајева. Кажу да су древне грађевина веће од кијевских. Назива се „Стиљско“. Реч „стиљско“ се повезује са речју „стол“ (стò). Очигледно – кнежевски столови. То је назив оближњег села. Јасно је да за њега постоји огроман интерес и археолога и историчара. Са њима се повезују идеје о „Белим Хрватима“, повезује се идеја о пореклу балканског становништва, данашњих Срба и Хрвата. Разуме се да то није изван нашег народа који оданде нигде није отишао, већ је остао тамо да живи, као усталом и они Кијевањани што живе тамо где је био древни Кијев, па зато и ми имамо право да пратимо нашу историју од Кијевске државе.

Овде је било говора о историји, о историчарима, библиографијама – уствари о изванредно актуелним питањима – и сматрам да бисмо се могли сагласити са тим нашим настојањима. Јер, кад се садашњи историчари могу служити, на пример, козачким регистрима у којима постоје фиксирана имена, српска имена, онда се не мање, а можда и више, могу пратити и књижевне везе. Биле су снажне нарочито од времена новије украјинске књижевности, од времена Котљаревског, а у нашем западном региону од „Русинске (руске) тројке“. Сама „Русинска тројка“, можда, није имала такву резонансу – не би је ни имала да није помогао Србин Петровић да се у Будиму штампа *Русалка дњистроваја* – прво дело које је у суштини представљало почетак нове украјинске књижевности у западно-украјинским земљама.

На буђење управо тог, у оно време младог, књижевног покрета велики значај је имао зборник песама Вука Караџића, у истој мери као и, рецимо, идеје чешких и словачких романтичара Шафарика, Колара и др. Уствари, одавде је и почео тај словенски романтизам који је и у нашим земљама био повезан са националном самосвешћу и са активизацијом национално-ослободилачког покрета.

Моја супруга, која је библиограф, између осталог је истраживала одјеке дела *Русалка дњистроваја* у Србији. Такав је чланак написала. То је цела детективска прича, јер је заиста изгледало да књиге нема у Београду, а испоставило се да она постоји – овде у Београду. И то је, уствари, само једна од оних нити које нас повезују.

Било је овде речи и о томе да у Украјини треба створити неко друштво. Њега не треба стварати. Оно постоји. То је Научно друштво „Тарас Шевченко“, које је у суштини аналогно Матици српској. Данас смо са проректором Лавовског универзитета Володимиром Кириличем и деканом и шефом Катедре украјинске књижевности Тарасом Салигом посетили Матицу српску. Наравно, тамо смо видели много поучног и можемо заиста рећи – судбина Матице српске је била срећнија него судбина Научног друштва „Тарас Шевченко“. Јер, Матица српска је деловала од 1826. године без прекида, са малим прекидима за време Првог и Другог светског рата. Нажалост, судбина Научног друштва „Тарас Шевченко“ је трагичнија. Оно је основано 1883. године. Године 1897. председник тог друштва је постао познати (и вама, очигледно) Михајло Сергејевич Грушевски, који је касније био први председник наше земље, Украјине. Имао је веома тесне везе управо са Србијом, као што је то такође овде познато. Међутим, после Другог светског рата, 1946. године, ово друштво је било ликвидирано. Тек 1989. године је поново обновљено. Имам част да сам представник, заправо један од чланова Председништва тог друштва. Имам и задужење да упоставим контакте са Матицом српском. Верујем да размена књига која је постојала за време постојања Друштва, треба да се настави и сада и мислим да би управо те две научне институције, Матица српска и Научно друштво „Тарас Шевченко“, могле бити иницијатори заједничког састављања библиографије о којој је овде било много речи, а која нам је заиста много, много потребна.

Размишљам такође и о томе да и такво име, као што је Володимир Хнаћук, може бити један од елемената, повезујућа карика и добар повод за то да се организује, рецимо, следећи симпозијум у Лавову, посвећен Володимиру Хнаћуку који је био у овим крајевима и који је, изгледа, први аргументовано доказао да Русини Србије и Хрватске, у Југославији, нису ни Словаци, ни представници неког трећег народа, већ да су представници украјинског народа. То су Лемки, огранак оних Лемка који су живели и у другим земљама

– Пољској, тадашњој Чехословачкој, итд. Сматрам да управо стваралачко наслеђе ентузијасте, етнографа, историчара, фолклористе и литерате као што је Володимир Хнаћук, јесте та карика која може да повеже научне интересе представника наших народа. Уверен сам, кад будем дошао у Лавов и кад будем пренео овде изнете предлоге и оцене – да ће оне имати конкретан наставак. Сматрам да су ови разговори, дискусија, размена мишљења, обострано корисни за нас. Надам се да ће наш заједнички зборник са овог симпозијума бити стимуланс да наши контакти постану све тешњи.

Др НИКОЛА ГРДИНИЋ

Ванредни професор сам за предмет теорија књижевности на Одсеку за упоредну књижевност. Тренутно сам председник Српског друштва за проучавање XVIII века. Имам само један конкретан предлог у вези с једном споном тих богатих српско-украјинских веза уз XVIII веку која би се могла искористити у нашем раду.

Говорићу само о једној књизи која је штампана у Кијеву 1714. године. То је *Итика и ерополитика*, која је била најпопуларнија књига емблема у словенском свету, јер је имала неких десет издања: два-три у Москви, па у Лавову, јубиларно издање у Висбадену, а постојало је и једно српско издање, о коме се мање зна, из 1774. године, а које се од украјинског разликује једино по предговору што га је написао, сматра се, Атанасије Димитријевић Секереш. Прво ћу да кажем зашто је та књига значајна, зашто је емблематика значајна, а онда ћу предложити да се изда фототипско српско издање ове украјинске књиге, са одговарајућим предговором. То је најједноставније, најкраће и најбрже.

Верујем да би та књига имала одјека у културној и научној јавности и да би била користан приручник и за оне који се баве књижевношћу и за оне који се баве историјом ликовне уметности.

О томе укратко. Емблематика је интересантан ликовно-књижевни жанр, који се састоји из три дела. Састоји се из натписа (до-нео сам илустрацију из *Итике* украјинске), који садржи неки апстрактан појам, цртеж – који је метафора за тај појам, и стихова у потпису у којима се објашњава однос појма и слике. То је настало у Европи у XVI веку спајањем моде „de viza“ са модом хијероглифике (да сад не објашњавам шта је хијероглифика) у северној Италији. У XVII веку то је у Европи општа мода. Штампане су безбројне књиге емблема. Сви су их састављали и штампали. А оне су биле инспирација песницима и сликарима за иконостасе, за украшавање књига, за употребу у поезији, али и средство комуникације за неписмене. Сви људи тога времена имали су такве књиге и читали су их. У

овом примеру имамо назив „*простота*“. То значи *искреносћ*. А испод тога имамо срце са устима, из кога излазе две руке и једна шака је отворена, једна затворена и на једној пише „да“ а на другој „не“. А испод тога су стихови који кажу: „Верно весна, слово будућ и пријатно, просто речено: не вложи и превратно. А от истостве извољајут толко сопражди прежда церти с јазиком“. То је слика која се базира на библијском исказу у коме се каже да човек треба да говори оно што му је на срцу и да постоји слога између срца и језика, између дела и осећања. Јер, лицемерство је једна ужасна особина коју *Библија* осуђује. Осуђује лицемерје као човекову особину да једно мисли а друго каже, једно осећа а друго ради, а овде се управо осећа тај захтев да постоји слога између срца и речи. Још један добар пример: (показује страницу отворене књиге). То је исти принцип, ту је представљен крин, а то значи издржљивост. Видите, испод тога су стихови. Као што крин расте на стени, тако истрајавају и врлине. Заправо, овај човек који садржи врлине а окружен је пороцима, као што је и крин окружен трњем, успева да израсте у леп цвет. Тако и човек, држећи се моралних правила у животу, окружен пороцима, може да истрајава и израсте, попут ове биљке, у нешто лепо.

Дакле, ту има негде око стотину и више таквих цртежа са коментарима и тумачењима, који су имали снажну рецепцију у српској култури. О томе сам писао. Ова књига је присутна прво у преписима, затим у српском издању, затим украјинском, руском, у манастирским библиотекама и приватним кућама. Рајић ју је добро познавао. Један мој рад се бави управо рецепцијом ове књиге у Рајићевој поезији и уопште у његовом историографском раду. Књига је затим коришћена у Ечки, где је рађен иконостас према предлошцима из ње. У Видаковићевим књигама за мелодоховију такође је узет предлогак као илустрација из *Итике*. Дакле, то је књига коју је угодно имати при руци. Најбоље – у фототипском издању.

За емблематику у Европи у овоме веку постоји нарочит интерес у оквиру неореторичких истраживања. Да не објашњавам шта је то. Напросто, та књига је идеална да се објасни студенту шта је емблем, да му се објасни барокна теорија метафоризма, да му се просто покаже нешто што књижевно-теоријски образован човек треба да зна. Она међутим, није приступачна. Постоји један примерак који је раритетни фонд и даје се само научницима на коришћење, али не и студентима. Кад бисмо је издали, имали бисмо је увек при руци.

Вредело би проучити шта су украјински научници писали о тој књизи на своме језику. Дакле, да поновим: предложио бих да се фототипски изда српско издање украјинске књиге *Итика и ерополитика* из 1774. године са одговарајућим предговором, студијом, која би објаснила тај културни контекст, украјинско-српски, у коме се та књига јавља код нас.

Мр ВЕСНА МАРЈАНОВИЋ

Музеј Војводине је око десетак година, негде од краја седамдесетих па све до 1988. године, имао међународну размену са Државним историјским музејом у Кијеву. Размењивали су се историчари, затим археолози и етнологзи. Паралеле су се тражиле у одређеним оквирима општекултурних одредница, у вези са археологијом, питања историје Срба у Украјини. У етнологији углавном су истраживане материјална и духовна култура Украјинаца у Војводини и Украјини, као и словенске културно-антрополошке одлике становништва Украјине и Војводине.

Та сарадња је замрла. Наравно, све с крајем осамдесетих година. Стручњаци Музеја су заинтересовани да се обнови међумузејска сарадња са Украјином. Досад је са украјинске стране био укључен само Државни историјски музеј. Међутим, Етнолошко одељење и етнологзи Музеја Војводине су заинтересовани управо за овај вид етно-антрополошких истраживања и резултата у писаним формама, одређеним радовима. Музеј се бави и разменом изложби. Никада није дошло до размене изложби одређених музеја из Кијева са нашим Музејем. Сигурно да би таква врста сарадње имала утицаја и на побољшање глобалне украјинско-српске и српско-украјинске сарадње.

Упозната сам, једним малим делом, са радом Музеја у Свиднику. То је русинско-украјински и украјинско-русински музеј, који организује међународне скупове етнографског карактера о питању и етничких мањина и уопште култура на том подручју, па предлажем да тако нешто и овде покушамо да организујемо.

Мр СРЕДОЈЕ ЛАЛИЋ

Српско-украјинско друштво је предложило Музеју Војводине да успостави сарадњу са Обласним кировоградским музејем. Стручни савет Музеја прихватио је тај предлог, па је спроведена и међумузејска консултација. Веза између Музеја Војводине и Кировоградског обласног музеја би нарочито требало да се изрази на подручју етнографских истраживања некадашње Нове Србије која је била формирана на подручју данашње Кировоградске области. Колико сам обавштен, стручњаци Обласног кировоградског музеја најавили су свој долазак, па ће то сигурно бити прилика да Музеј Војводине и Кировоградски обласни музеј поразговарају о конкретним подухватима на пољу етнографије пре свега, јер је и онај музеј изразио интересовање баш за етнографска истраживања.

Мр ЛУКА ХАДУКОВИЋ

Добро је што разноврсне добре идеје евидентирамо и стављамо на хартију. Добро је што размишљамо ко би те идеје могао да претвори у чин, у дело. Међутим, свесни смо реалних могућности: вероватно ће се ове идеје остваривати у наредних 20–30 година.

Букет идеја који смо чули тиче се наше даље прошлости, Украјинаца и наших заједничких веза. Међутим, до сада нисам чуо ни једну идеју која би се односила на данашњи тренутак. Те „савремене“ идеје је лакше остваривати, јер за њих треба и мање новчаних средстава и мање уских специјалиста. Зато би требало да овоме списку добрих идеја, додамо и понеку идеју која се тиче нашега времена и нашега тренутка.

Пошто се бавим превођењем књижевности, пада ми на памет неколико писаца који би требало да привуку нашу обострану пажњу. Овоме списку српских писаца – саопштио га је колега Јушчук – које су Украјинци превели, а превели су Његоша, па, како смо чули, преведени су и Домановић, Сремац, Нушић, Топић, Андрић и Десанка Максимовић. Међутим, Украјинци вероватно знају да Срби имају врло занимљиву савремену књижевност, поготово савремени роман и савремену прозу. Сви смо застали на Андрићу, пошто је то једини српски писац који је добио Нобелову награду. И наше сазнање, мисли и украјинско сазнање, ту некако и престаје. Међутим, када је пре две године објављен превод *Сеоба* Милоша Црњанског на француски, а то је урадио Србин, изазвао је право чудо у Француској, односно у западној Европи. Они нису знали да имамо тако великог писца као што је Милош Црњански. Ми смо о Милошу Црњанском јуче чули само неколико реченица, неколико напомена, али као о песнику, као о лиричару који је неке мотиве (док је био на фронту у Галицији 1914. односно 1915. године) претворио у изванредне стихове. Милош Црњански је прва личност, чини ми се, у српској романескној литератури која заслужује пажњу Украјинаца. Не само његове *Сеобе* које се тичу пресељења Срба у Украјину, него и његова лирика и његов *Роман о Лондону*. Предлажем, дакле, да се Иван Драч, пошто је он песник, а као утицајна личност у украјинским књижевним круговима, заузме и обрати пажњу украјинске књижевне јавности на једног великог писца који је сродник украјински, а то је Милош Црњански.

Споменућу данас изузетно популарног нашег савременог романописца Милорада Павића, са својим *Хазарским речником*. Ту су, исто тако, присутне судбине српског и украјинског народа, и не само српског и украјинског. Обратити пажњу на тај роман пре свега, па онда на његово дело у целини. Да не говорим о Данилу Кишу, о Пекићу и о неким модерним писцима који су ушли у европску мо-

дерну литерарну грађевину. Волео бих да овако као што говорим о српским романописцима (не говорим сада о песницима – а има и великих песника) чујемо са украјинске стране исто тако неколико имена украјинских писаца на које би вредело обратити пажњу Срба.

Покренули смо овде часопис *Украјинске слово*. Пошто знам од почетка како је тај часопис покренут, знам отприлике шта његова редакција планира, сугерисао сам јој да покуша да *Слово* буде једна врста информатора између српског читаоца који може да чита на украјинском језику, и украјинског читаоца. Друкчије речено, да из броја у број представља малим портретима, малим библиографским скицама, изузетне, значајне писце. Да каже, на пример, ово је украјински писац, врло занимљив, актуелан, о њему се много говори у свету, преведен је на ове језике, како бисмо то знали, јер смо слабо информисани управо о савременим књижевним токовима – Украјинци о српским, а ми о украјинским.

Дакле, уз овај ваљан списак заиста добрих идеја, које показују да односи између Срба и Украјинаца нису од јуче, него да трају скоро хиљаду година, треба додати и неке идеје које се тичу нашег савременог тренутка, које је лакше, убеђен сам, остварити него оне о прошлости. Немамо преведеног ни Шевченка. Имамо само књижицу *Из Кодзара* коју је 1969. објавио београдски „Рад“, а онда поновила Библиотека у Зрењанину седамдесетих или осамдесетих година – избор од око четрдесетак песама. О Ивану Франку – да и не говорим. Једина антологија украјинске поезије садржи неколико песама Ивана Франка.

То значи да је наш задатак, са српске стране, да видимо како Тараса Шевченка што потпуније и што боље превести, и о њему писати. Ни једног стиха његовог нема у Летопису Матице српске, који је најстарији часопис у Европи, а можда и у свету. Знамо да су постојале извесне историјске околности које су то спречавале. Да није било Стојана Новаковића и његове *Виле*, не бисмо, средином 19. века, знали шта је певао Шевченко. Стојан Новаковић је заслужан јер је указао већ тада, неколико година после Шевченкове смрти, на великог песника. Наш је задатак, дакле, да ми, Срби, видимо да ли Шевченко, да ли Иван Франко, да ли Максим Риљски, да ли Иван Драч или неко други заслужује нашу пажњу, те да њихову промоцију овде подстакнемо и инаугуришемо њихове вредности. А, са друге стране, слично би требало да ураде и наша браћа Украјинци.

БОРИС НЕБЕСНИ

Био бих поносан када бих могао на украјинском језику да кажем неколико речи. Али моја судбина није таква. Не знам да гово-

рим украјински (изрекао је то на украјинском). Видите како сте ме добро разумели... (Наставља да говори на српском језику.)

Кад се говори о тако фундаменталним темама, сваког човека то узбуђује. Увек се поставља питање: шта и ко повезује народе? Данас говоримо о повезивању двају народа – великог украјинског и великог српског народа, не бројећи колико који има припадника. Говоримо о Ивану Франку и његовој гигантској улози у томе.

Како ја видим, и украјинска дијаспора може бити добра веза за узајамно приближавање и разумевање. Сматрам да и о њој треба прозборити већ сада, а да не чекамо неколико деценија да бисмо о томе говорили.

Познато је да се пре стотинак година у Босну из Галиције доселило петнаест-седамнаест хиљада Украјинаца. Њихова прошлост је слабо истражена. Судбина им је била да су се одмах распршили на великом простору. Ни једног јединог села није било у коме су били већинско украјинским становништво, осим Каменице и Дубраве. Судбина им није била наклоњена ни касније. Почели су да одлазе у Америку, Аустралију, да се расељавају. После Другог светског рата досељавају се из те мале средине у Војводину. Сад их, по статистици, у Војводини има око пет хиљада, а према црквеним књигама око осам хиљада. Распадом СФР Југославије, ти Украјинци живе у три државе. Пут да се њихов национални идентитет изгуби, постаје видан и, вероватно, веома кратак.

Већ трећа генерација не зна да изговори ни једну украјинску реч. Припадам другој генерацији рођеној овде, па већ не знам да говорим украјински. Биће да је јасно шта се са нама збива

Хоћу да замолим научнике, историчаре и етнологе, да проуче и да нам кажу: зашто су Украјинци кренули из Галиције овамо, шта је то њих натерало оданде, са своје очевине да дођу овамо, шта су то наши преци оставили тамо? А то се све збило током протеклих сто година..

Потребно је да они који то могу и знају, напишу и да нам кажу шта су то Украјинци донели у нову отаџбину, какве обичаје, каква јела, какве алате, какве занате. Желео бих да неко од овдашњих Украјинаца напише шта су затекли у Босни у коју су дошли, који народ, коју културу, коју веру, које обичаје итд.

Шта су сачували Украјинци који су тада дошли и расули се по овим просторима, а касније кренули и у Канаду, Аустралију и друге земље? Сигурно су сачували снажно осећање припадности украјинском народу. У то будите сасвим уверени. Сваки од њих! Чак и онај ко не зна језик, са задовољством и поносом ће вам рећи да је Украјинац – без алтернативе. Нажалост, они су сачували само појединачну а не и изразитију колективну свест. Не знам да ли је посреди страх, неповерење или недостатак самопоуздања!? Шта их то

онемогућава да се скупе, да се групишу? Истина – имамо ту помоћи. Очито, помоћ је потребна. Истина, Украјинци су веома добро сачували дубоку веру и припадност гркокатоличкој цркви. Не католичкој, не православној – него гркокатоличкој цркви! Уверавам вас да сваки Украјинац дубоко осећа ту своју припадност.

Овдашњи Украјинци сачували су велики број обичаја. Поменућу неке: новогодишње, божићне и ускршње обреде (кољади, хаживки, шчедривки, посвећивање пасхе на ускршње празнике, украшавање јаја итд.). Нису заборавили боршч, нису заборавили пироге, ту и тамо нису заборавили ни хречану (хељдину) кашу и хречане голубце (хељдину сарму), итд.

Шта су то изгубили, или су на путу да врло брзо изгубе? У мени сазрева уверење да су на путу да ипак изгубе свој идентитет, а пре свега – свој језик. Очито је да ту има посла и за нашу државу, а и за историчаре, етнографе, музикологе, али и за Украјину. Да додам још нешто: Украјинци су сачували велики број песама и песмица које врло добро певају. Украјинци овде осећају да то чак боље раде него они Украјинци који су остали у Галицији. Стручњаци за музички фолклор имали би шта да прикупе, и песме и мелодије, које су још увек сачуване у уху наших још увек живих предака, и моје генерације и мало старије од мене. Према томе, има посла за социологе, музикологе, итд.

Др ВОЛОДИМИР КИРИЛИЧ

Тема као што је *Иван Франко и Срби* прераста у глобалнију тему, у тему о сарадњи Украјине и Југославије. Отуда имам конкретан предлог.

Руководство Лавовског државног универзитета треба да иницира потписивање споразума-уговора између Лавовског државног универзитета и Универзитета у Новом Саду. Имамо велико искуство у таквом раду, јер наш Универзитет има око 50 таквих споразума са разним универзитетима у свету, те предлажемо да се на нивоу Филозофског факултета у Новом Саду и на нивоу Филолошког факултета нашег универзитета успостави таква сарадња. На нашем Универзитету постоји Катедра за словенску филологију. По десет људи, десет дипломаца излазе као стручњаци за српски језик. Једина наша молба је да нешто слично и на вашем Филозофском факултету овде отворите, неку украјинистику.

Сваке године планирамо размену студената, по десетак Срба, да проведу двонедељну праксу у Украјини, а реципрочно исто толико украјинских студената овде. Сем заинтересованости студената

на нашим филолошким факултетима, за такву сарадњу заинтересовани су и студенти Факултета за међународне односе.

Сматрам да би обојстрана сарадња могла да се остварује не само између филолога, него и других струка (историчара и природњака).

Мр СРЕДОЈЕ ЛАЛИЋ

Јавно сам обећавао да ћу сваког Србина у Новом Саду, који зна украјински, водити на гала-вечеру у наш репрезентативни хотел, о свом трошку. Не повлачим своје обећање.

Ову причу сам почео да бих образложио зашто нама треба лекторат за украјински језик у Новом Саду, на нашем Филозофском факултету. Понеко додатно аргументира ову неопходност чињеницом да је потребно да домаћи Украјинци уче украјински језик. Увек сам одговарао: не, тај лекторат би био превасходно намењен Србима. Јер, у Новом Саду Срби могу да науче и пољски, и руски, и словачки, и русински, и мађарски итд., али не могу да науче украјински. Немају прилику да уче украјински. Дакле, лекторат је једна од приоритетних српских потреба. Знамо шта значе лекторати – они су расадници узајамних веза. У њима се подстичу институционалне и персоналне везе. Дакле, мора бити заједничког залагања да се отвори лекторат за украјински језик при нашем новосадском Одсеку за славистику. Постоји у Београду, али ми сматрамо да га и Војводина, са својим карактеристикама и потребама, то заиста заслужује. А, и Новосадски универзитет је толико развијена школска и научна институција да би заиста морала да има лекторат за украјински језик. Ако се слажете да, и овом приликом – Српско-украјинско друштво се више пута обрађали властима, Филозофском факултету, Универзитету у Новом Саду и амбасадама итд. – поново захтевамо успостављање лектората за украјински језик на Новосадском универзитету.

Др ДУШАН БЕРИЋ

Ово што ћу да кажем везано је за слово господина Небесног. Има наде! У ком смислу? У смислу да се може написати добра књига о Украјинцима у Југославији, у оној старој Југославији. Сматрам да ту тему треба интегрално изучавати. Као модел може да послужи књига доктора Душана Дрљаче, етнологa из Етнографског института Српске академије наука и уметности, у којој је обрађено насељавање и распрострањавање Пољака у Југославији. То је одлично дело; оно је показало да има прилично и пољске и српске литературе о

тој теми. Дакле, треба само неко да заоре ту бразду, па да се иде и у Украјину и да се истражује. Била би брука ако се та тема не обради, будући да је украјинска заједница у Југославији довољно значајна.

ЕУГЕН КУЛЕБА

Представио је први број часописа на украјинском језику *Украјинске слово* и његову програмску оријентацију. Напоменуо је да је часопис отворен свим поштоваоцима украјинске књижевности и културе и позвао све учеснике Симпозијума на сарадњу.

Др ВИТОМИР ВУЛЕТИЋ

Матица српска је више од 20 година приређивала и издавала библиографије, садржаје часописа и регистре. Урађене су библиографије *Седмице*, *Данице*, *Виле*, *Змајевог Јавора*, *Огњановићевог Јавора*, *Сџражилова* и *Засџаве*. Тамо се може наћи све што је у тим публикацијама из украјинске књижевности објављено и све што је о украјинској књижевности писано.

Подсећам да су изашла два тома мађарско-српскохрватске библиографије, у којој се знатан број јединица односи и на украјинске теме, јер су Украјинци живели и у Аустро-Угарској и Угарској. Предложио бих да се проуче и украјинска и српска периодика тога времена, јер периодика говори о развоју духовне мисли, међусобних односа. Носиоци тога посла могли би да буду Матица и, свакако, Филозофски факултет у Ново Саду.

Кад је реч о речнику, о чему је говорио Лалић, у Матици српској имамо Библиографско одељење. Одељењу треба поверити да се бави тим послом.

Две методолошке напомене: прва – у проучавањима односа међу културама и међу народима, треба се чувати пројижирања савременог тренутка на даљу и ближу прошлост. Уз уважавање националних осећања и патетике која из њихпроистиче, треба водити рачуна да се избегне пројектовање савременог историјског тренутка на прошлост. Друга методолошка напомена је конкретне природе. Учинио ми се – јер нисам стручњак за украјинску књижевност, него за једну другу – да проучавање процеса духовног буђења украјинског народа и дефинисања његове свести и места у историјском току, није могућа без руске и без европске прогресивне мисли. Иван Франко је у својим идејним опредељењима у односу према свету, па и према литератури, и у односу према сопственом националном бићу, ишао токовима који су у руској култури необично значајни. Од Бјелинског и руских интелектуалаца који су се – посебно оних леве

оријентације – преко Чернишевског, сви заузимали за ослобођење Шевченка. Не треба заборавити да у то време када делује Франко – делује и Ђеб Иванович Успенски. који је последњих неколико година био у душевном азилу. Потребна је ширина! Велика украјинска култура је зато велика што је отворена према свим меридијанима, свим културама и што свугде узима своје, а од себе даје другима оно што сматрају да је њихово, с разлогом.

ИВАН ДРАЧ

За ваше свеже главе и свеже уши дозволите да кажем неколико мудрих речи. У последње време украјински историчари настоје да одгонетну феномен: како је то могло бити да је Хмељницки, заједно са својом командом, око десет година ратовао – а није било глади!? Сејали су, орали, сакупљали летину, па су још и цркве градили! Како је то могло бити?! Мени се чини да је један од феномена садашњег времена и савремена Југославија, која, такође, ратује са целим светом, а овде одржава Симпозијум *Франко и Срби*. Ми видимо да овде ништа није горе него код нас: ни пити, ни јести, ни спавати, и свега има, и лепих девојака. Исто као код нас у Украјини. Шта је, заправо, то?! То је такође феномен!

Чини ми се да би, заправо, требало то да нас заинтересује. Настала је држава Украјина, и ту државу требало би да заинтересује такав југословенски феномен. На који начин јој је успело све то да уради. То је велика ствар. Значи, то морамо да истакнемо као, да тако кажем, високу част и вредност државе која представља културу, која нас прима. Неоспорно!

Али, има ту, ја ћу рећи овако: „за Ивана и против Ивана“. Југословени, Срби, они су већ тако окорели да су чак залуђени москофили. Даље се више нема куд. Они само тамо гледају. Они виде Украјину само у зачељу велике Русије, велике руске културе, дипломатије, итд. Једва почиње да одзвања Украјина као таква, па морамо да вам кажемо ово... И, зато такве пионире који настоје да прекину ту традицију, као што је Средоје Лалић, мени се чини да треба поздравити и рећи му велико хвала. Јер, он ради велику ствар не на нивоу Новог Сада већ на нивоу целе Југославије и, чини ми се, целог Словенства. То је велика ствар. Треба се пробијати. Он се пробија ка Украјини. То је неоспорно. И то је разумљиво зашто је то тако.

Мени се чини да све то што радимо, радимо на приземном нивоу. Настојимо нешто да урадимо, повуци-потегни итд. Али, надаље би се, коначно, требало ухватити за руке, а после тога загрлити се и на одговарајући начин, не гушећи један другог у загрљају ка-

ко је то често бивало, радити у складу са тим да подржавамо једни друге.

СТЕФАН ПИТКА,

Последњи говорник био је сремскомитровачки гркокатолички парох, који се похвално изразио о раду Симпозијума и Округлом стола, напомињући да је то добар подстицај за даљи развој српско-украјинских и украјинско-српских културних веза и подстицај украјинској дијаспори у Југославији да истраје на учвршћивању свога националног идентитета.

САЖЕТАК ИЗЛАГАЊА НА ОКРУГЛОМ СТОЛУ

Четврта сесија *Међународној симпозијума „Иван Франко и Срби“*, одржаног на Филозофском факултету у Новом Саду 25–27. новембра 1996. године, била је посвећена теми *Персијективе изучавања српско-украјинских и украјинско-српских веза*. У дискусији су учествовали: проф. др Иван Јушчук, проф. др Иван Денисјук, проф. др Володимир Кирилич, председник Друштва „Украјина“ песник Иван Драч (из Украјине), и: мр Средоје Лалић, др Душан Берић, Ђура Лаћак, др Јанко Рамач, Јован Валрабенштајн, Симеон Сакач, Радован Мићић, проф. др Никола Грдинић, Весна Марјановић, мр Лука Хајдуковић, Борис Небесни, проф. др Витомир Вулетић и Стефан Питка (из Србије).

Из дискусије и разговора за време трајања Симпозијума проишле су следећи предлози, иницијативе, сугестије и закључци:

– Подсетити савремене генерације на прапостојбину Срба и на њихове најдавніје везе са Кијевском Рус, на улогу Срба у јаким јужнословенским струјама у украјинској култури још у XIV–XV веку, те на улогу украјинских интелектуалаца у развоју српске просвете и културе у XVIII и XIX веку.

– Много Срба је учествовало у национално-ослободилачкој борби украјинског народа у XVII веку. Из њихових редова било је и козачко-украјинских пуковника. Постојао је чак и српски одред. У Украјини се о томе чува документација коју могу користити истраживачи.

– Наставити истраживања о сеобама Срба у Руско царство и њиховог насељавања на подручју данашње Украјине у XVIII веку.

– Предложено је да се сачини преглед онога шта је до сада урађено на међусобном превођењу књижевних дела како у ранијем пе-

риоду тако и у новије време, јер се стиче уверење да се на том плану могло урадити много више.

– Имајући у виду нове историјске прилике у којима се данас налази и српски и украјински народ, било би корисно да се разграничи које су то историјске личности из редова украјинског народа учествовале у развоју српске просвете и културе, јер их наша историографија третира као Русе или Пољаке. Томе може допринети израда и нових библиографија.

– Познато је да су бројни Украјинци учествовали у устанку Срба у Босни и Херцеговини 1875–1978. године, али та тема до сада није темељно истражена и обрађена. Предложено је да и она буде предмет међусобне сарадње историчара две земље и одговарајућих научних институција.

– Архив Војводине је спреман да подржи предлоге у вези са даљим истраживњима и изучавањима архивске грађе која се тиче наша два народа и њихове међусобне сарадње..

– Предложено је да се Архив Војводине номинира за главног носиоца међуархивских веза између наших архива и архива у Украјини и да се тај предлог упути Архиву Југославије.

– Гостима је сугерисано да се и у Лавову оснује украјинско-српско друштво попут онога у Кијеву, па и у неким другим градовима, нарочито тамо где су некад живели Срби, јер би тај чин такође позитивно утицао на јачање свестраних веза између наша два народа.

– Предложено је, такође, да се и убудуће одржавају међународни научни скупови сваке друге године наизменично, што је и од стране гостију безрезервно прихваћено, па се очекује да ће следећи такав скуп бити одржан у Украјини. Предложено је и неколико тема којима би наредни научни скупови били посвећени.

– Библиотека Матице српске је изразила спремност за наставак и проширење сарадње са научним друштвима и библиотекама у Украјини како са Централном научном библиотеком Националне академије наука Украјине, Институтом за лингвистику НАНУ у Кијеву, Научном библиотеком „Васиљ Стефаник“ у Лавову, Централном научном библиотеком Универзитета у Харкову, Библиотеком Универзитета у Ужгороду, а нарочито са Одесом и одговарајућом библиотеком у неком од развијенијих пољопривредних региона у Украјини. Библиотека МС је вољна да са њима размењује публикације и развија друге видове сарадње као што су: размена информација, слање књига на позајмицу или слање умножених репродукованих извода из књига и часописа у којима се саопштава оно што је најактуелније у свим областима научноистраживачког рада.

– Гости су предложили да се обнови сарадња Матице српске и Научног друштва „Тарас Шевченко“ у Лавову, чија је делатност

аналогна делатности Матице . За почетак би то могла бити размена књига и других публикација, а ове две институције би могле бити иницијатори и израде одговарајућих библиографија и речника (српско-украјинских и украјинско-српских).

– Руководство Лавовског државног универзитета „Иван Франко“ предложило је потписивање споразума или уговора о сарадњи Филозофског факултета у Новом Саду и Филолошког факултета у Лавову.

– Једногласно је подржана иницијатива да се, што је пре могуће, отвори лекторат за украјински језик на Филозофском факултету у Новом Саду.

– Предложено је да се сва саопштења на Симпозијуму природе за објављивање и штампају у зборнику радова на начин како је то уобичајено у научној пракси.

– На крају, предложено је да сви ови предлози, сугестије и иницијативе буду понуђени као један од основа за израду и доношење програма културне и научне сарадње између наше две пријатељске земље.

*Задележио и ириредио
Ђура Лаћак*